

Geophytes of Sof Mountain (Gaziantep/Turkey)

Ergün ÖZUSLU ^{*1}, Elman İSKENDER ²

¹ Gaziantep İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Valilik Binası Kat:4 27090 Gaziantep, Turkey

² Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Merkezi Botanik Bahçesi, Bakü, Azerbaycan

Abstract

Study area (Sof Mountain) is located for a way 32. km in west of Gaziantep. According to the grid system, study area is located in C6 and Irano- Turanien phytogeographic area. In this study, 44 geophyt taxa in 25 genera and 9 families were determined.

Eight taxa of determined plants are endemic. These are; *Arum balasanum* R. Mill., *Crocus cancellatus* Herbert subsp. *cancellatus*, *Crocus biflorus* Miller subsp. *isauricus* (Siehe ex Bowles) Mathew, *Crocus biflorus* Miller subsp. *pseudonubigena* Mathew, *Iris sari* Schott ex Baker, *Corydalis henrikii* Lide, *Tulipa sintenisii* Baker, *Ornithogalum alpegeum* Stapf.'dır.

Key words: *Geophyt, Sof Mountain, Turkey*

----- * -----

Sof Dağı'nın (Gaziantep) soğanlı bitkileri

Özet

Sof Dağı, Gaziantep'in 32 km. batısında yer almaktadır. C6 karesinde bulunan alanı iran-turan fitocografik bölgesi içerisinde bulunmaktadır. Alandan 9 familya 25 cins'e ait 44 soğanlı bitki tespit edilmiştir.

Tepit edilen bitkilerin sekizi endemiktir. Bunlar: *Arum balasanum* R. Mill., *Crocus cancellatus* Herbert subsp. *cancellatus*, *Crocus biflorus* Miller subsp. *isauricus* (Siehe ex Bowles) Mathew, *Crocus biflorus* Miller subsp. *pseudonubigena* Mathew, *Iris sari* Schott ex Baker, *Corydalis henrikii* Lide, *Tulipa sintenisii* Baker, *Ornithogalum alpegeum* Stapf. 'dır.

Anahtar kelimeler: *Soğanlı bitki, Sof Dağı, Türkiye*

1. Giriş

Yılın büyük bölümünü toprak altında soğan, yumru ve rizom halinde geçiren bitkilere Geofit (yer bitkileri) veya Kriptofit (saklı bitkiler) adı verilir. Bu grup bitkilerin çoğu baharın ilk günlerinde, bir kısmı ise sonbaharda güzel ve gösterişli çiçekler açar.

Ülkemiz, soğanlı, rizomlu, tuberli, bitki türleri açısından çok zengindir. Türkiye Florası'nın 8. cildinde (Davis, 1978) yer alan petaloid monokotiller ile 6. ciltteki (Davis, 1984) *Cyclamen* ve ilk cildinde yer alan *Anemone* ve *Eranthis* cinslerine ait yaklaşık 500 civarında tür yurdumuzda doğal olarak yetişmekte olup, bunların hemen hepsi, ekonomik ve tıbbi önemi olan bitkilerdir (Ekim ve Koyuncu, 1992; Koyuncu, 1994).

* Corresponding author / Haberleşmeden sorumlu yazar: ergunozuslu@gmail.com

Güneydoğu Anadolu bölgesi ülkemizin floristik açıdan az araştırılmış bölgelerinden birisidir. Bölge pek çok bitkinin de gen merkezidir (Anonymous, 2001). Bu bölge içerisinde bulunan Gaziantep ilindeki Sof Dağı da bu bölgedeki önemli bitki alanlarından birisidir. Sof Dağı Gaziantep il merkezine 32 km. uzaklıktadır. Alanın deniz seviyesinden yüksekliği 900 metreden başlayıp Büyük Sof tepesinde 1496 metreye kadar çıkmaktadır.

2. Materyal ve yöntem

Çalışmamızın materyalini Sof dağında doğal olarak yetişmekte olan geofit bitkiler oluşturmaktadır. 1999- 2006 yılları arasında Sof Dağında yapılan araştırma gezileri sırasında geofit bitki türleri toplanmış, fotoğrafları çekilmiştir. Toplanan geofit bitkilerin teşhisleri Davis (1978- 1984) ve Post (1932) 'den yararlanılarak yapılmıştır.

3. Bulgular

Bu çalışmada elde edilen bulgulara göre alanda 9 Familya 25 Cins'e ait 44 geofit bitki taksonu belirlenmiştir. Bunlar;

Amaryllidaceae

Xilorion tataricum (Pallas) Herbert subsp. Montanum

C6 Gaziantep, Işıklı köyü,yol kenarı, 1100-1200m, 06.05.2000, Ir.- Tur., E.Özuslu,1108.

Galanthus fosteri Baker

C6 Gaziantep, Sofalı köyü ,taşlık alanlar, 1100-1200m, 17.02.2002, Med.,E.Iskender &E. Özuslu,1374.

Sternbergia colchiciflora Waldst. & Kit .

C6 Gaziantep, Sof dağı, Işıklı köyü, tarla kenarı, 1100-1200m, 12.10.2003, E. Özuslu,1810.

Araceae

****Arum balansanum R. Mill.***

C6 Gaziantep, Acaroba köyü, Meşe koruluğu içi, 900-1000m, 23.04.2000, Endemik,Akd., E.Özuslu,1044.

Arum conophalloides Kotschy ex Schott. var. conophalloides

C6 Gaziantep,Yeşilce köyü , tarla kenarı, 900-1000m, 23.04.2000, Endemik, E.Özuslu, 1045.

Berberidaceae

Bongardia chrysogonum (L.) Spach

C6 Gaziantep,Işıklı köyü, tarla kenarı, 1100-1200m, 06.05.2000, Ir.-Tur., E.Özuslu, 1111.

Leontice leontopetalum L. subsp. ewersmannii (Bunge) Coode.

C6 Gaziantep,Yeşilce köyü,tarla kenar, 900-1000m, 23.04.2000, E.Özuslu, 1046.

Geraniaceae

Geranium tuberosum L. subsp. tuberosum

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü, meşe koruluğu içi, 1000-1100m, 15.04.2000, E.Özuslu, 1024.

Iridaceae

****Crocus biflorus Miller subsp. isauricus (siehe ex Bowles) Mathew***

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü civarı, meşe koruluğu içi, 1000-1100m,20.03.2003, Ir.-Tur., Endemik, E.Özuslu, 1859.

****Crocus biflorus Miller subsp. pseudonubigena Mathew***

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü , meşe koruluğu içi, 1000-1100m,28.10.1999, Ir.-Tur., Endemik, E.Özuslu, 1001.

****Crocus cancellatus Herbert subsp. cancellatus***

C6 Gaziantep, Sofalı köyü, taşlık alanlar, 1200-1300m, 11.11.2000, Akd., Endemik, E. Özuslu, 1331.

Gladiolus atroviolaceus Boiss.

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü, meşe koruluğu içi, 1000-1100m, 26.04.2000, Ir.-Tur., E. Özuslu, 1065.

Gynandris sisyrrinchium (L.) Parl

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü, kayalık alanlar, 1000-1100m, 26.04.2000, E. Özuslu, 1066.

Iris aucheri (Baker) Sealy

C6 Gaziantep, Sof dağı, Işıklı köyünden sonra, kayalık alanlar, 1100-1200m, 11.04.2003, Ir.-Tur., E.Özuslu, 1851.

Iris histro Reichb

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü tepelikleri, meşe koruluğu içi, 1100-1200m, 14.03.2000, Ir.-Tur., E.Özuslu, 1405.

***Iris persica* L.**

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü ,meşe koruluğu içi, 1000-1100m, 13.03.2000,Ir.-Tur., E. Özusu, 1005.

***Iris reticulata* Bieb .var .reticulata**

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü tepelikleri, meşe koruluğu içi, 1100-1200m, 14.03.2000, Ir.-Tur., E.Özusu, 1006.

***Iris reticulata* Bieb. subsp. bakeriana (foster) Mathew & Wenbelbo**

C6 Gaziantep, Sof dağı, Yeşilce köyü tepelikleri, 1100-1200m, 14.03.2000, Ir.-Tur., E.Özusu, 1008.

*Iris sari Schott ex Baker.

C6 Gaziantep, Işıklı köyü , yol kenarı, 1100-1200m, 18.04.2000, Endemik, Ir.-tur., E.Özusu, 1032.

Liliaceae

***Allium noeantum* Reuter ex Regel**

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü , kayalıklar, 1000-1100m, 01.05.2000, Ir.-Tur., E.Özusu, 1084.

***Allium orientale* Boiss.**

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü, taşlık alanlar, 1000-1100m, 15.04.2000, Ir.-Tur., E.Özusu,1025.

***Allium scorodoprasum* L. subsp. rotundum (L.) Stearn**

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü, taşlık alanlar, 1000-1100m, 26.04.2000, Akd., E.Özusu, 1068.

***Asphodeline taurica* (Palas.) Kunth**

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü, meşe koruluğu içi, 1000-1100m, 06.05.2000, Akd., E.Özusu, 1407.

***Asphodeline baytopae* E. Tuzlacı**

C6 Gaziantep, Işıklı köyü, meşe koruluğu içi, 1000-1100m, 06.05.2000, Akd., E.Özusu, 1159.

***Colchicum szovitsii* Fisch. & Mey.**

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü, meşe koruluğu içi, 1100-1200m, 18.10.2000, Ir.-Tur., E.Özusu, 1325.

***Colchicum troodii* Kotschy**

C6 Gaziantep, Işıklıköyü, yol kenarı, 1000-1100m, 05.10.2002, Akd., E.İskender & B. Çakır, 1419.

***Gagea fibrosa* (Desf.) Schultes & Schultes fil**

C6 Gaziantep, Yeşilceköyü, tarla kenarı, 900- 1000m, 26.03.2000, E.Özusu, 1009.

***Gagea peduncularis* (J. & C. Presl.) Poscher**

C6 Gaziantep, Işıklı köyü, tarla kenarı, 1000- 1100m, 29.03.2000, Akd., E.Özusu, 1010.

***Hyacinthella nervosa* (Bertol) Chauard**

C6 Gaziantep, Acaroba köyü ,meşe koruluğu içi, 1000-1100m, 06.03.2000, Ir.-Tur., E.Özusu, 1003.

***Hyacinthus orientalis* L. subsp. orientalis**

C6 Gaziantep, Acaroba köyü çevresi, yol kenarı, 1100-1200m, 14.03.2000, Akd., E.Özusu, 1007.

***Muscari comosum* (L.) Miller**

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü çevresi, meşe koruluğu içi, 1000-1100m, 26.04.2000, Akd., E.Özusu, 1069.

***Muscari neglectum* Guss.**

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü çevresi, tepeler, meşe koruluğu içi, 1000-1100m, 29.03.2000, E.Özusu, 1012.

***Muscari longipes* Boiss.**

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü, meşe koruluğu içi, 900-1000m, 29.03.2000, Ir.-Tur., E.Özusu, 1011.

***Ornithogalum narbonense* L.**

C6 Gaziantep,Sof dağı, yol kenarı, taşlık alanlar, 1200-1300m, geniş yayılışlı, 06.05.2000, E.Özusu, 1250.

***Ornithogalum umbellatum* L.**

C6 Gaziantep, Işıklı köyü, kayalık arazi, 1000-1100m, 06.05.2000, E.Özusu, 1229.

**Ornithogalum alpigium* Stapf.

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü, kayalık yerler, 900-1000m, 01.05.2000, Endemik, Akd., E.Özusu, 1085.

***Ornithogalum plathyphyllum* Boiss.**

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü, tarla kenarı, 900-1000m, 01.05.2000, Ir.-Tur., E.Özusu, 1086.

***Scilla melaina* Speta**

C6 Gaziantep, Işıklı köyünden 1 km. Sonra kayalıklar, 1000-1100m, 09.03.2000, Akd., E.Özusu, 1004.

**Tulipa sintenisii* Baker

C6 Gaziantep, Sofalı köyü, yol kenarı, 1100- 1200m, 26.04.2000, Endemik, Ir.-Tur., E.Özusu, 1070.

Orchidaceae

***Cephalanthera kurdica* Bornm. et Kranzl.**

C6 Gaziantep, Dımışkılı köyü, meşe koruluğu içi, 9000- 1100m, 14.04.2003, E.Özuslu, 1858.

***Orchis anatolica* Boiss.**

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü , meşe koruluğu içi, 1000- 1100m, 17.05.2000, Akd., E.Özuslu, 1280.

***Orchis collina* Banks.**

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü, meşe koruluğu içi, 1000- 1100m, 06.05.2000, Akd., E.Özuslu, 1160.

Papaveraceae

**Corydalis henrikii* Liden

C6 Gaziantep, Yeşilce köyü tepelikleri, kaya üzeri, 900-1000m, 22.03.2000, Endemik, E.Özuslu, 1008.

Ranunculaceae

Anemone blanda

C6 Gaziantep, Acaroba köyü, meşe koruluğu açıklıkları, 900-1000m, 15.04.2000, E.Özuslu, 1028.

(*) Endemik taksonlar

4. Sonuçlar ve tartışma

Çalışma alanından 9 familya, 25 cinse ait toplam 44 geofit bitki taksonu tespit edilmiştir. Bu bitkilere bakıldığında 3'ünün *Amaryllidaceae*, 2'si *Araceae*, 2'sinin *Berberidaceae*, 1'nin *Geraniaceae*, 11'inin *Iridaceae*, 20'sinin *Liliaceae*, 3'ünün *Orchidaceae*, 1'inin *Papaveraceae* ve 1'inin de *Ranunculaceae* familyasına ait olduğu belirlenmiştir. Bu taksonlar incelendiğinde, en fazla taksona sahip olan familyanın 20 takson ile *Liliaceae* familyası olduğu görülmektedir. Bu sayının alanda en yüksek çıkmış olması normaldir. Türkiye Florasına bakıldığında *Liliaceae* familyasının büyük bir familya olduğu ve çalışma alanında da tür sayısının yüksek çıkması beklenen bir sonuçtur. Yine büyük familyalardan *Iridaceae* familyası da 9 takson ile ikinci sırayı almaktadır.

Sof Dağı'nda 65 familyaya ait 231 cins ve 420 bitki taksonu bulunduğu Özuslu vd. (2005) tarafından tespit edilmiştir. Bu çalışmamızda, Özuslu vd. (2005)'in bulgularına ilave olarak çalışma alanında 5 soğanlı bitkinin daha yayılış gösterdiği belirlenmiştir. Bu taksonlar; *Sternbergia colchiciflora* Waldst. & Kit., *Crocus biflorus* Miller subsp. *isauricus* (siehe ex Bowles) Mathew, *Iris aucheri* (Baker) Sealy, *Iris reticulata* Bieb. subsp. *bakeriana* (foster) Mathew & Wenbelbo, *Cephalanthera kurdica* Bornm. et Kranzl. taksonlarıdır. Alanda tespit edilen geofitlerin 8'i endemiktir. Çalışma alanı biyoçeşitlilik açısından son derece zengin bir bölgedir. Alanın vejetasyon yapısı, coğrafik klimatolojik, jeolojik yapısındaki farklılıklar ve değişik habitatlara sahip olması bölgenin biyoçeşitliliğini artıran sebeplerdendir.

Bölgede, değişik faktörler alanda yaşayan geofit bitkiler üzerine bir çok olumsuz etkiler yapmaktadır. Bunların başında antropojenik etki gelmektedir. Çalışma alanında, tarla açma, aşırı otlatma, yangın ve habitatların yok edilmesi gibi faaliyetler alandaki geofit bitkilerin hayatını tehlike altına sokmaktadır.

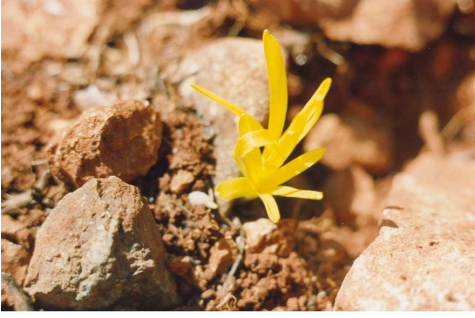

Şekil 1: *Galanthus fosteri* Baker

Şekil 2: *Ixiolirion tataricum* (Pallas) Herbert subsp. *montanum*

Şekil 3: *Sternbergia colchiciflora* Waldst. & Kit

Şekil 4: *Arum dioscoridis* var. *dioscoridis*

Şekil 5: *Bongardia chrysogonum* (L.) Spach.

Şekil 6: *Crocus biflorus* Miller subsp. *pseudonubigena* Mathew

Şekil 7: *Crocus cancellatus* Herbert subsp. *cancellatus*

Şekil 8: *Crocus cancellatus* Herbert subsp. *damascenus* (Herbert) Mathew

Şekil 9: *Gynandriris sisyrinchium* (L.) Parl

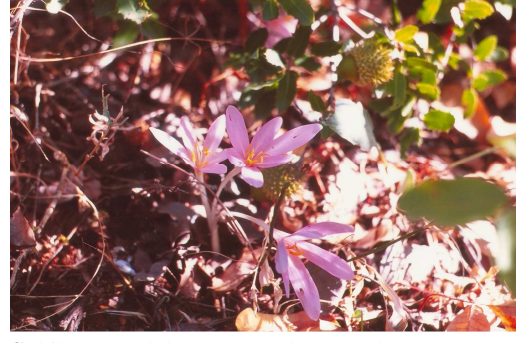

Şekil 10: *Iris histro* Reichb.

Şekil 11: *Iris persica* L

Şekil 15: *Colchicum troodii* Kotschy

Şekil 12: *Iris sari* Schott ex Baker.

Şekil 16: *Gagea fibrosa* (Desf.) Schultes & Schultes fil.

Şekil 13: *Allium chrysantherum* Boiss. & Reuter in Boiss.

Şekil 17: *Hyacinthella nervosa* (Bertol) Chauard.

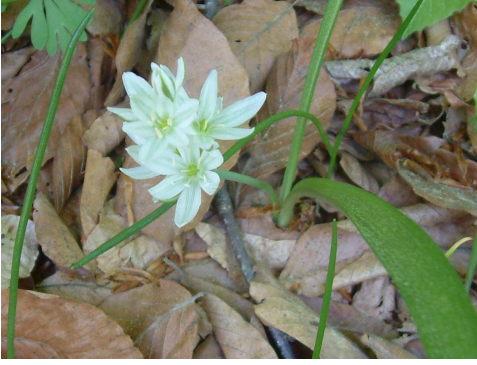

Şekil 14: *Asphodeline taurica* (Palas.) Kunth

Şekil 18: *Hyacinthus orientalis* L. subsp. *orientalis*

Şekil 19: *Ornithogalum oligophyllum* E.D.Clarke

Şekil 20: *Ornithogalum umbellatum* L.

Şekil 21: *Scilla melaina* Speta

Şekil 22: *Tulipa sintenisii* Baker

Kaynaklar

- Davis, PH. 1978. Flora of Turkey and the East Aegean Islands. Vol. 6, Edinburgh Univ. Press, Edinburgh.
- Davis, PH. 1984. Flora of Turkey and the East Aegean Islands. Vol. 8, Edinburgh Univ. Press, Edinburgh.
- Ekim, T., Koyuncu, M. 1992. Türkiye'den İhraç Edilen Çiçek Soğanları ve Koruma Önlemleri. II. Uluslararası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu Bildirileri, 5-7 Kasım 1992, Ankara, 42-47.
- Koyuncu, M. 1994. Geofitler. Bilim ve Teknik. 27/321: 72- 82.
- Anonymous, 2001. Gap Yöresindeki Endemik ve Tıbbi Bitkiler. Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara.
- Post, GE. 1932. Flora of Syria, Palestine and Sinai (2nd. ed. revised by J. E. Dinsmore). American Press, Beirut.
- Özuslu, E., İskender, E., Özaslan, M., Zeynalov, Y. 2005. The Investigation of the Flora Sof Mountain (Gaziantep, Turkey). Flora Mediterranea. 15: 359-391.

(Received for publication 01 February 2009; The date of publication 01 August 2009)